

İSTİKLÂL SAVAŞI VE MİLLÎ BİRLİK

Prof. Dr. İBRAHİM AGÂH ÇUBUKÇU

Birinci Cihan Savaşı'nda Osmanlılar dostlarıyla birlikte yenik düşmüştür. Bunun sonucu olarak 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. Mütarekeyi İngiliz Akdeniz Donanması Başkomutanı Koramiral Arthur Galthorpe ile Osmanlı Hükûmeti temsilcilerinden Denizcilik Bakanı Rauf Bey (Orbay) imzalamıştır. Yirmi beş şartı içeren bu ateşkesle Osmanlı Devleti'nin eli kolu iyice bağlanmış ve galip devletlerin arzularına boyun eğmek zorunda kalınmıştır. Ateşkesin bazı maddeleri Osmanlıların silâhlarının alınmasını ve güçsüz halde bırakılmasını öngörmüştür.

Ayrıca, Mütarekenin 7. maddesine göre galip devletler güvenliklerini ilgilendiren bir durum olduğu takdirde istedikleri stratejik bölgeye ele geçirme hakkını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmiştir. Ülkenin tersaneleri, haberleşme kurumları, enerji kaynakları, demiryolları ve yönetimi düşmanların kontrolüne bırakılmıştır.

Galip devletler, daha sonra ateşkes tarihine kadar işgâl görmemiş yörelerimizi parçalamak için çeşitli oyunlara başvurmaya başlamışlardır. Bir takım dernekleri harekete geçirerek nifâk tohumu ekmeyi düşünmüşlerdir ¹.

Bu derneklerden bir tanesi Mavri Mira'dır. Bu derneği kilise de desteklemiştir. Amaçları İstanbul, Bursa, Bandırma, Kırklareli, Tekirdağ yörelerindeki Rum azınlığı örgütlemek, silâhlandırmak, çeteler kurmak ve Yunanistan yararına propaganda yapmaktır. Bu Derneğe Yunan Kızılhaç'ı, Göçmenler Komisyonu ve bazı yabancı okul mensupları da yardımcı olmuştur.

Yine Yunanistan yanlısı başka bir örgüt de Pontus Rum Derneği'dir. Bu derneğin amacı Trabzon, Samsun ve öteki Karadeniz yörelerinde örgütlenerek buraları ülkemizden ayırmaktır ².

¹ Bak. Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber c. I, s. 28-29, Ankara 1986.

² Bak. M. Kemâl Atatürk, Nutuk c. I, s. 1-2. Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz.

Ayrıca, Ermeni Patriği Zaven Efendi, Rum-Ermeni Birliği Komitesi'ni kurarak Mavri Mira'yı güçlendirmek istemiştir.

Ülkemizin elde kalan yerini parçalamak için başka bir kuruluş daha faaliyete geçmiştir. Yunanistan'ın İstanbul'da kurduğu bu örgütün adı Rum Göçmenleri Merkez Komisyonu'dur. Bunların amacı İstanbul, Trakya, Trabzon, Marmara kıyıları ve İzmir dolaylarında düzeni bozarak Yunan emellerine hizmet etmektir.

Millî Birliği bozmak için İngilizlerin kurduğu derneklerden birisi Kürdistan Teali (Yükseltme) Derneği'dir.

Ülkeyi parçalamaya yönelik örgütler arasında İngiliz Muhipler (Sevenler) Derneği, Teali-i İslâm (Müslümanları Yükseltme) Derneği de vardır³.

Bu zararlı örgütlere karşı yöresel dernekler ülkemizin çeşitli yerlerinde kurulmuştur. Yurtsever vatandaşlarımız düşmanın emellerine karşı örgütlenme ve çareler arama çabasına girmişlerdir. Yöresel örgütler arasında şu dernekleri sayabiliriz: Trakya'da, Trakya-Paşaeli Müdafaa-yı Heyet-i Osmaniye Derneği, İzmirde İzmir Müdafaa-yı Hukuk-u Osmaniye (İzmir Osmanlı Haklarını Savunma) Derneği, Manisa'da İhtilas-ı Vatan (Yurdu Kurtarma) Derneği, Kars'ta Millî Şûra Hareketi, Erzurum'da Vilâyât-ı Şarkiye Müdafaa-yı Hukuk Derneği, İzmir'de Redd-i İlhak (Katılmayı Reddetme) Derneği, Balıkesir'de Balıkesir Hareket-i Milliye, Alaşehir'de Alaşehir Kongresi, Trabzon'da Trabzon Muhafaza-yı Hukuk-u Milliye (Trabzon Ulusal Hakları Koruma) Derneği ve benzerleri.

Bu dernekler düşmana karşı kurulmuş olmakla birlikte, yöresel çareler aramak ve kurtuluş yolları düşünmekle meşguldüler. Aralarında birlik yoktu. Dağınık haldeydiler. Her birinin farklı amaçları vardı. Ayrıca, Ülkemizin çeşitli yerlerinde İtilâf ve Hürriyet (Uzlaşma ve Özgürlük), Sulh ve Selâmet (Barış ve Kurtuluş) dernekleri kurulmuştur⁴.

Bu sıralarda ülkemizi kurtarmak için düşünülen çareler arasında şu üç husus üzerinde duranlar olmuştur:

1. İngiliz korumacılığını istemek.
2. Amerikan egemenliği altına girmek.
3. Bölgesel kurtuluş çarelerine başvurmak.

Galip devletler, ülkemizi pay ederek etkileri altına alacakları yöreleri saptamışlardır.

³ Bak. Prof. Dr. Suna Kili, Türk Devrim Tarihi, s. 10-11, İstanbul 1980.

⁴ Bak. Nutuk, c. I, s. 4-5.

Fransızlar Adana'ya, İngilizler Urfa, Maraş ve Antep'e, İtalyanlar Konya ve Antalya'ya asker yollamışlardı. İngilizler Merzifon ve Samsun'da asker bulunduruyordu. Yunanlılar da 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmışlardı. Doğu Anadolu ve Sinop'tan başlayarak uzanan Doğu Karadeniz bölgesinin Ruslara verilmesi plânlanmıştı. Boğazlar bölgesiyle Boğazlardan Sakarya'ya kadar uzanan topraklar da Ruslar'ın payına bırakılacaktır. Ancak 1917'de Rusya'da ihtilâl oldu ve savaştan çekildiler. Ruslar, 3 Mart 1918'de Osmanlı Devleti'yle imzaladıkları Brest-Litovsk Antlaşması'yla toprak iddialarından vazgeçti. Ancak, İngilizlerle Amerikalılar Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermenistan ile etnik başka bir devlet daha kurmayı plânladılar.

Galiplerin gittikçe baskılarını artırmaları ve sinsî emellerini açığa vurmaları Türk halkının millî duygularını kamçıladı. Yer yer direniş hareketleri görüldü. İzmir'deki Yunan işgâline karşı Albay Bekir Sami Bey (Anday), Albay Kâzım Bey (Özalp) ve bazı arkadaşları ellerindeki kuvvetlerle direniş geçtiler⁵.

172. Alay Kumandanı Ali Bey (Çetinkaya) ve Köprülülü Hamdi Bey topladıkları asker ve sivil kuvvetlerle Yunanlılara Ayvalık taraflarında karşı koydular.

Millî Kuvvetler, Aydın taraflarında da düşmanla çarpışma girişimlerinde bulundular⁶. Ülkemizin düştüğü durum Çanakkale'de kahramanlıklar yaratan M. Kemal'i ve arkadaşlarını çok üzüyordu. Nihayet, Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. Ülkemiz perişan bir durumdaydı. Küçük çaptaki yerel direnişler sonuç verecek güçte değildi. İstanbul Hükûmeti saltanatı kurtarma çabasıındaydı. Bunun için de çareyi uzlaşmacılıkta görüyordu.

Mustafa Kemâl'in Üçüncü Ordu Müfettişi sıfatıyla yollanması önemli bir olaydı. Bu görev, Mustafa Kemâl'in bir ideal olarak gönlünde sakladığı tasarıları yürütmesi için imkân sağladı. Aslında verilen görevin amacı bölgede asayişin sağlanmasıydı. Samsun'daki makineli tüfek bölüğü mensubu Teğmen Hamdi'nin askerleriyle birlikte dağa çıkarak Rum ve Ermeni çetecilere karşı mücadeleye girmesi İngilizleri huzursuz etmişti.

Ayrıca, Türk çetecileri de Rum ve Ermeni bozgunculara karşı koyuyordu. Bu durum karşısında bölgede huzurun sağlanması için Mustafa

⁵ Bak. Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, s. 33, Ankara 1973.

⁶ Bak. Kâzım Özalp, Millî Mücadele I, s. 15, Ankara 1985.

Kemâl'in Samsun'a yollanmasına İngilizler başlangıçta muhalefet etmedi. Türk Genelkurmayı Mustafa Kemâl'i geniş yetkilerle donattı.

Bu sıralarda Anadolu'da Türk ordusunun sayısı 50.000 kadardı. Mustafa Kemâl Samsun'da bulunduğu sırada Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir ve Ankara'daki 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Cebesoy'la ilişki kurdu. Zaten Sivas'daki 3. Kolordu Komutanlığı'na atanan Albay Refet Bele kendisiyle birlikte gelmişti. Mustafa Kemâl, Müfettişi olduğu 3. Ordu dışındaki sivil ve askerî güçlerden yardım isteme yetkisine de sahipti.

Mustafa Kemâl, düşmanla mücadelenin ve vatanı kurtarmanın ancak millî birliği sağlamakla mümkün olacağını biliyordu. İlk iş olarak yerel hakları savunma örgütlerini birleştirmeyi düşündü. Bu örgütlerin temsilcilerinin yabancıların etkisinden uzak bir yerde toplanarak görüş alışverişinde bulunmaları gerekiyordu. Mustafa Kemâl yöneticilere ve komutanlara telgraflar yollayarak millî birliğin ve millî bilincin canlı tutulmasının önemini vurguluyordu. Hattâ ülkenin her tarafında işgâllere karşı gösteriler düzenlenmesini istedi.

Mustafa Kemâl, Havza'da bulunduğu sıralarda millî bilinci güçlendirmek için yaptığı çabalara Amasya'ya varınca da devam etti. 21-22 Haziran 1919'da emir subayı Cevat Abbas'a tarihte Amasya Tamimi diye bilinen tanınmış genelgesini yazdırdı. Bu genelgenin içeriğinin şifre ile Anadolu'daki tüm sivil ve askerî makamlara iletilmesini emretti.

Genelgede, vatanın bütünlüğünün ve bağımsızlığının tehlikede olduğu, milletin istiklâlini yine ulusumuzun azim ve kararının kurtaracağı, ayrıca Erzurum Kongresi için delegeler yollanmasının önemi belirtiliyordu.

Bu genelgenin en önemli esaslarından birisi, millî iradeye ve bağımsızlığa verilen önemdir. Genelgenin kesin biçimde milletin ve vatanın birliği üzerine dikkati çekmesi de çok önemlidir.

Mustafa Kemâl, Erzurum Kongresi için yoldayken 2 Temmuz 1919'da Erzincan'da aldığı telgraftan Padişah Vahdettin'in kendisinden ya İstanbul'a gelmesini ya da dilediği yere iki ay süreyle dinlenmeye gitmesini istediğini öğrendi. Ancak, O, bu önerileri kabul etmeyerek milleti için mücadeleye devam edeceğini bildirdi. Erzurum'a vardıktan sonra 7-8 Temmuz gecesi kendisinden Ordu Müfettişliği görevinin alındığı bildirildi. Bunun üzerine İstanbul'daki yetkililere askerlik mesleğinden ayrıldığını telgrafla açıkladı. Mustafa Kemâl'i takdir eden Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir, askerleriyle birlikte Atatürk'ün yanında yer aldı. Artık Mustafa

Kemâl, sivil olarak mücadelesine devam edecek ve ülkesini bağımsızlığa kavuşturmak için uğraşacaktı.

Nihayet, 23 Temmuz 1919-5 Ağustos 1919 arasında Erzurum Kongresi yapıldı. Bu Kongreye başlıca Bitlis, Erzurum, Sivas, Trabzon, Van illerimizle bu illere yakın bölgelerden bazı delegeler katıldı.

Mustafa Kemâl, Erzurum Kongresi'nden önce yakın çalışma arkadaşlarından Kâzım Karabekir, Hüseyin Rauf Bey (Orbay), Erzurum Valisi Münir Bey (Akkaya), Süreyya Bey (Yiğit), Kâzım Bey (Dirik), Hüsrev Bey (Gerede), Refik Bey (Saydam), ve Mazhar Müfit Bey'le (Kansu) bir toplantı yaptı. Bu toplantıda Osmanlı Devleti'nin durumunu ve ne yapılması gerektiğini açıkladı. Düşmanların ülkemizi paylaşma emellerini, milleti kurtarmak için bazı yurtseverlerin yerel dernekler kurma çaresini düşündüğünü, ordumuzun yorgun olduğunu belirtti. Galip devletlerin arzularına uysal davranmanın, dar bir bölgede Osmanlı Padişahlığının devamını sağlama fikrinin ya da soy ve bölge özelliklerine göre kurtuluş çaresi aramanın doğru olmadığını izah etti. Ancak, vatani bölmeyen, millî egemenliğe dayalı bağımsız bir Türk Devleti kurma gayretinin ülkeyi esenliğe çıkaracağını vurguladı. Bu amacı baltalamak için iç ve dış düşmanların her türlü bozgunculuğu yapacağını, bunlara karşı uyanık ve azimli olmak gerektiğini sözlerine ekledi⁷. Böylece Mustafa Kemal, yakın mücadele arkadaşlarıyla fikir birliğini hazırlamağa çalıştı. Kongre'de bu görüşlerin etkisi büyük oldu.

Kongre'de konular serbestçe tartışıldıktan sonra özetle aşağıdaki kararlar alındı:

a- Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür. Doğu illerimiz düşmana karşı elbirliğiyle savunulacaktır.

b- Osmanlı Hükümeti dağılsa bile Millet birlik içinde ülkemizi savunacaktır.

c- Millî bilinci kuvvetlendirme ve Millî iradenin geçerliliği sağlanacaktır.

d- Hıristiyan azınlığa ayrıcalık tanınmaz. Ancak onların her türlü güvenlikleri sağlanır.

e- İstanbul'da Millet Meclisi derhal toplanacak ve İstanbul Hükümeti millî iradeye uyacaktır⁸.

⁷ Bak. Mazhar Müfit Kansu, anılan eser, c. I, s. 30-33.

⁸ Bak. Prof. Dr. Hamza Eroğlu, Türk İnkılâp Tarihi, s. 189; Prof. Dr. Ahmet Mumcu, anılan eser, s. 47-48; Prof. Dr. Suna Kili, s. 33-34.

Kongre, aldığı kararların uygulanması için bir Temsil Kurulu seçti.

Erzurum Kongresi'nden sonra 4 Eylül 1919'da başlatılıp 11 Eylül 1919'da biten Sivas Kongresi de İstiklâl Savaşında millî birliğin sağlanması açısından önemlidir. Bu kongreden sonra 19 Eylül 1919'da Nazilli'de, 22 Eylül 1919'da Balıkesir'de, Nisan 1920'de Lüleburgaz'da, 9 Mayıs 1920'de Edirne'de yerel kongreler yapılmışsa da millî birlik açısından en büyük ve en önemli kongre Sivas'da olmuştur. Sivas Kongres'ine, Erzurum Kongresi'nce seçilen Temsil Kurulu'na ek olarak Afyonkarahisar, Ankara, Aydın, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, Hakkâri, İstanbul, Kastamonu, Kayseri, Niğde Samsun ve öteki bazı illerimizden delegeler katıldı.

Sivas'da Kongre'nin sonunda özetle aşağıdaki kararlara varıldı:

a- Ülkemizin sınırları, Mondros Ateşkesi sırasında elimizde bulunan topraklar bizde kalmak üzere saptanmıştır.

b- Osmanlı topraklarının bütünlüğünü, hilâfet ile saltanatın güvenliğini sağlamak için millî iradeyi egemen kılmak esastır.

c- Ülkemizi parçalayarak üzerinde Rum ve Ermeni Devletleri kurma çabalarına birlikte karşı çıkılacaktır. Ancak, Hıristiyan azınlıkların güvenliği sağlanacaktır. Ne var ki, onlara ülkemizde ayrıcalık tanınmayacaktır.

d- Millet kendi geleceğini sağlaması için derhal milletvekillerinden oluşan Meclis toplanacaktır.

e- Millî direnişi güçlendirmek için yerel derneklerin birleştirilerek Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Derneği adını alması uygun görülmüştür⁹.

Kongre'nin sonunda kararları uygulayacak bir Temsil Kurulu seçilmiştir.

Mustafa Kemal başkanlığında kararları yürütecek üyeler, Rauf Bey (Orbay), Refet Bey (Bele), Hoca Raif (Dinç), İzzet Bey, Servet Bey, Şeyh Fevzi Efendi, Bekir Sami Bey, Hacı Musa Bey, Sadullah Efendi, Kara Vasıf, Mazhar Müfit, Ömer Mümtaz Bey, Husrev Sami Bey, Hakkı Behiç Bey ve Niğdeli Mustafa Bey'den oluşmuştur¹⁰.

Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemâl, Meclisin Ankara'da toplanmasını istedi. Ancak bir çok arkadaşına söz dinlemedi. İstanbul'da

⁹ Bak. Prof. Dr. Ahmet Mumcu, anılan eser, s. 47-48.

¹⁰ Bak. Uluğ İğdemir, Sivas Kongresi Tutanakları, s. 103-104, Ankara 1986; Prof. Dr. Suna Kili, anılan eser, s. 42.

yabancıların, Rum ve Ermenilerin Meclise baskı yapması mümkündür. Mustafa Kemâl 27 Aralık 1919'da yakın arkadaşlarıyla Ankara'ya geldi.

Meclis'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Grubu'nun kurulması ve başkanlığa Mustafa Kemâl'in getirilmesi plânlandı. Ancak, 12 Ocak 1920'de Meclis İstanbul'da toplandığında Mustafa Kemâl'i başkanlığa seçmedi. Meclisde Felâh-ı Vatan adında bir grup oluşturuldu. Her şey alt üst olabilirdi. Çalışmalar umulduğu gibi gitmiyordu. Ne var ki, Sivas Kongresi kararlarının tasdiki söz konusu olunca Mustafa Kemâl'e bağlı milletvekilleri etkili oldu. Millî Ant, Meclis'ce onandı. Böylece Osmanlı Mebusan Meclisi, vatanın bütünlüğünü ve milletin bağımsızlığını tasdik etmiş oldu.

İşgâl kuvvetleri Millî And'ı (Misâk-ı Millî'yi) hoş karşılamadı. Yabancılar 16 Mart 1920 günü İstanbul'u işgâl ettiler. Bazı milletvekillerini tutukladılar. Anadolu'ya kaçış başladı. Sonuçta 11 Nisan 1920'de Padişah Vahdettin, Mebusan Meclisi'ni feshetti.

Mustafa Kemâl, çeşitli güçlükler arasında yeniden milletvekili seçimleri yaptırdı. Birliği sağlamak için İstanbul'dan kaçıp Ankara'ya gelen milletvekillerinin haklarını baki saydı. Yeni seçilenlerle birlikte Milletvekilleri 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplandı. Böylece yasal ve özgür Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk toplantısını Anadolu'nun ortasında yapmış oldu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasal çalışmalarına karşı gelinmesini önlemek için Hiyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı.

Bu arada Padişah'ın telkiniyle Şeyhulislâm Dürrizade Abdullah, Millî Kuvvetler aleyhine fetva çıkardı. Mustafa Kemal ve arkadaşlarını idamlık ilân etti. Milleti isyana teşvik ettiler. Uçaklarla İngilizlerin yardımıyla bildiriler dağıtıldı. Buna karşılık ilkin Bursa'da, daha sonra Ankara'da vatanperver din görevlileri, toplanarak hür olmayan Halifenin ve baskı altındaki Şeyhulislâmın verdiği fetvanın geçerli olamayacağını ilân ettiler. Ne var ki, İstanbul'da verilen fetva Anzavur Ahmet, Delibaş ve bazıları üzerinde etkili oldu. Anadolu'da yer yer isyanlar başladı¹¹.

Bir yandan Batı Anadolu'dan yurdumuzun içine doğru sarkan Yunan ordusu, öte yandan Halife Ordusu halka zulmediyordu.

Çeşitli zamanlarda Ali Batı, Bozkır, Şeyh Eşref, Koçkiri, Düzce Kuva-yı İnzibatiye, Yozgat, Cemil Çeto, Zile, Millî Aşireti, Konya, Demirci Mehmet Efe, Pontus ve Çerkes Ethem isyanları olmuştur¹².

¹¹ Bak. Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, c. IV, I. Kısım, s. 509-524, Ankara 1984.

¹² Bak. Kâzım Özalp, Millî Mücadele I, s. 107-109, 166-170, Ankara 1985; Prof. Dr. Ahmet Mumcu, anılan eser, s. 67-68.

Ancak, Türk Milletinin yüksek ruhuna güvenen Mustafa Kemâl bu güçlükleri yenmesini bildi. Sonuçta, millî bilinci canlı tutarak birliği ve âsaiyi sağladı. Bazı yurttaşlarımızı kandıranlar, ya cezalandırıldı ya da yola getirildi. Düzenli ordu kuruldu.

Dış düşmanlarımız 10 Ağustos 1920'de Paris'de Sevres Sarayı'nda Osmanlılarla anlaşma imzalayarak öz yurdumuzu parçalamayı karara bağladı. Ancak, Anadolu Hükûmeti bunu tanımadı. Ya bağımsızlık, ya ölüm kararıyla kahramanca mücadeleye girişti. 6-11 Ocak 1921 tarihlerinde Birinci İnönü ve 23-31 Mart 1921 tarihlerinde cereyan eden İkinci İnönü Savaşlarında kuvvetlerimiz düşmanı durdurdu. 23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihlerinde yapılan Sakarya Meydan Savaşı'nda ise Yunanlıları Sakarya'nın gerisine attı. Atatürk'ün başkomutan olarak ülkemize kazandırdığı bu zafer, yurt içinde büyük bir moral gücü yarattığı gibi, yurt dışında da Türklüğün yutulamayacağına inancı artırdı. Daha önce doğu cephesinde Kâzım Karabekir Paşa'da Ermenileri yenmiş, Kars ve dolaylarını ülkemize yeniden katmıştı. Böylece Ermeniler 3 Aralık 1920'de Gümrü Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmışlardı. 16 Mart 1921'de Rusya ile imzalanan Moskova Anlaşması da bu ülkeyle kesin sınırımızın saptanmasını sağladı. İki taraf da uluslararası düzeyde birbirlerinin çıkarlarını baltalamayacaktı. Hatta Rusya, maddî destek vermeyi bile kabul etmişti.

Sakarya Savaşı'ndan sonra ise Fransızlarla 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı. Fransızlar, Millî Kuvvetler karşısında Antep'te, Urfa'da, Adana'da ve Maraş'da üstünlük sağlayamadılar. Halkımızın direnci karşısında bezgin ve yorgun duruma düştüler. Hatta bazı yerlerde yenik düştüler. Türklerin tutsak edilemeyeceğini anlayınca da barışa yanaştılar. Esasen, İtalyanlar ve Fransızlar, Osmanlı topraklarının paylaşılmasında sonradan İngilizlerle çıkar çatışmasına düştüler. Bu sebeple Mustafa Kemâl'e ve Millî Kuvvetler'e karşı siyasetlerini değiştirdiler. Ordumuzun Sakarya'daki başarısı, gerçek gücün İstanbul Hükûmetinde değil, Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinde olduğunu gösterdi.

Daha önce 1 Mart 1921'de imzalanan Türk-Afgan dostluk anlaşması bu ülkenin diplomatik desteğini sağlamıştır. Afganistan'ın Türkiye'yi ve onun mücadelesini desteklemesi İngiliz ve Yunanlılarda endişe yarattı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sakarya Meydan Savaşı'nı kazanan Mustafa Kemâl'e mareşallık (müşirlik) ve Gazi'lik ünvanı verdi.

Mustafa Kemâl, Başkomutan olarak ordularına 26 Ağustos 1922'de Yunanlılara karşı taarruz emri verdi. 30 Ağustos Dumlupınar Meydan Savaşı'nda düşman kuvvetleri ağır bir yenilgiye uğradı. Sağ kalanlar bozgun halinde kaçmaya başladı. Türk kuvvetleri 9 Eylül 1922'de İzmir'e, 11 Eylül'de Bursa'ya girdi. 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkesi imzalandı.

Lozan Barış Konferansı'nın hazırlıkları başladı. Bu Konferans'da İstanbul Hükûmeti de söz sahibi olmak isteyince, 30 Ekim 1922'de Osmanlı Saltanatı kaldırıldı. Son Padişah Vahdettin 17 Kasım 1922'de bir İngiliz gemisine binerek İstanbul'dan kaçtı. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Abdülmecit Efendi'yi Halife olarak seçti.

Lozan Konferansı'nda sert tartışmalar oldu. Neticede 24 Temmuz 1923'de İsmet Paşa başkanlığındaki heyetimiz, Lozan Barış Antlaşması'nı imzaladı. 29 Ekim 1923'de Türkiye, Cumhuriyet'i ilân etti.

Lozan Antlaşması'na göre aşağı yukarı bugünkü sınırlarımız üzerinde bağımsız Türkiye'nin varlığı kabul edildi.

3 Mart 1924'de Halifelik kaldırıldı. Eğitimin birliği yasası kabul edildi. Türkiye Cumhuriyeti lâik uygulamalara geçti. 1925'de Tekke ve Zaviyeler kapatıldı. 1928'de lâtın harfleri kabul edildi. Yine 1925'de şapka kanunu çıktı. 1928'de Anayasa'dan "Türk Devleti'nin dini İslâmdır" cümlesi çıkarıldı. 1937'de Anayasa'da Türk Devleti'nin lâik olduğu belirtildi¹³.

1926'da Türk Ceza, Türk Medenî ve Türk Ticaret Hukuku kanunları değiştirildi. 1933'de Üniversite Reformu yapıldı. 1934'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. 1931'de Türk Tarih Cemiyeti, 1932'de Türk Dil Cemiyeti kuruldu. Hasılı gerek devlet yönetiminde, gerek kültür alanında büyük bir gelişme başlatıldı. Millî bilinç canlı, milletimizin moral gücü yüksekti. Türkiye saygın, bağımsız ve halkın desteğini kazanmış bir ülke olarak uluslararası düzeyde yerini aldı.

Atatürk'ün başarısında en büyük etken milletini iyi tanınması ve ona dayanması idi. Bunun için de işin başından beri millî birliği sağlamağa önem verdi.

Samsun'a çıkınca ilk iş olarak kolordu komutanlarıyla dayanışma yollarını aradı. Bu hususta gerekli emirleri verdi. Ayrıca milletimizde bağımsızlık için millî şuurun tazelenmesini istedi. Gösteriler düzenlettirdi.

¹³ Bak. Prof. Turhan Feyzioğlu, Prof. M. Aysen Prof. H. Eroğlu, Prof. İ. Girâti, Prof. M. Gönlübol, Atatürk Yolu, s. 169-226, Ankara 1987; Doç. Dr. Yavuz Ercan, Atatürk Devrimi, 100. Yıl Atatürk Konferansları, s. 57-67 Ankara-1981.

Millet, bu çabalar sonucu elbirliğiyle mücadele fikrini benimsedi. Parça parça mücadele grupları ve çeşitli dernekler Mustafa Kemâl'e bağlanmaya başladılar. İsyandar bastırıldı. Milletimiz canıyla ve malıyla bağımsızlık için savaştı. Atatürk henüz Amasya'dayken "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" parolasıyla mücadeleyi halka maletti. Erzurum Kongresi'nde kabul edilen "millî andı sebep kılarak Millet iradesini egemen kılmak" kararı Türk halkı için güç kaynağı oldu¹⁴.

Her ne kadar İstanbul Hükûmeti ve İngilizler, milletimiz içinde nifaklar yaratmak istedilerse de başarılı sonuç alamadılar. Türk Milleti birlik ve beraberliği sağlamayı başardı. Bu başarının sağlanmasında milletimizin yapısında ve kültüründe bulunan birçok özelliklerin etkisi vardır. Her şeyden önce Türk Milleti için vatan kavramı kutsaldır. Vatan, uzun mücadeleler sonucu şehit kanlarıyla sulanmış topraklar üzerinde kültür bağlarıyla kaynaşmış şuurlu insan topluluğunun yerleştiği yerdir. Millet ise kültür bağlarıyla birbirine bağlanmış, sınırları uluslararası anlaşmalarla çizilmiş bir ülkede yaşayan şuurlu insan topluluğudur.

Bizim milletimiz vatanı için yüzyıllarca kanını akıtmış, beraberce şehit vermiş, düşmana karşı omuz omuza savaşmıştır. Milletimiz tarihini birlikte oluşturmuştur. Bir milletin hayatında tarih, millî birlik ve beraberliğin temel unsurlarındandır. Bunun için de Atatürk, tarih araştırmalarına önem vermiştir. Türk Tarihinin çağdaş yöntemlerle ve bilimsel delillerle yeniden yazılmasını sağlamıştır. Türk Milletinin barbar olmadığını, aksine dünya medeniyetine büyük katkıları olduğunu göstermiştir¹⁵.

Dil de bir milletin hayatında son derece önemlidir. Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lûgat-ı Türk'ü, Türkçe'nin ne kadar zengin bir dil olduğunun kanıtıdır. 1277'de Karamanoğlu Mehmet Bey'in çabalarıyla resmî yazışmalarda yerini alan Türkçe, kültürün çeşitli kollarında zenginleşerek gelişmesini sürdürmüştür. Bugün Türkçe dünyada çeşitli diyalektleriyle birlikte en çok konuşulan beş altı dilden biridir.

Kültür birliği, insanların kaynaşmasını sağlamıştır. Özellikle bizim Milletimiz aynı kültürü paylaşmaktadır. Birunî, Farabî ve İbnî Sina gibi akılcı filozoflar, Hacı Bektaş Velî, Yunus Emre ve Mevlâna gibi mistik düşünürler Türk felsefesine zenginlik getirmiştir.

¹⁴ Bak. Turhan Feyzioğlu, Atatürk ve Milliyetçilik, s. 35-77 Ankara-1986.

¹⁵ Bak. Enver Ziya Karal, Atatürk'ün Türk Tarih Tezi-Atatürkçülük II, s. 157-165, Ankara 1983; Afet İnan, Atatürk ve Tarih, Atatürkçülük II, s. 151-157.

Mimarîde Edirne'de Selimiye, İstanbul'da Süleymaniye, Ankara'da Kocatepe Camii Türk Milleti'nin yaratıcılığının ürünleridir. Kervansaraylar, medreseler, kümbetler, tarihî âbideler milletimizin ortak yaratılarıdır.

Camilerin ve medreselerin içindeki ve dışındaki süslemeler, bitki ve hayvan figürleri, renklerin kaynaşmaları milletimizin sanat yeteneğinin ürünleridir. Bunlar geçmişte Türk Milleti'nin ortak duygu, düşünce ve dileklerini sergilemektedir. Milletimiz aynı fıkraları, aynı atasözlerini ve aynı kıssaları benimsemişlerdir. Şairlerimizin kullandıkları kavramlar ve deyimler hepimizindir. Karacaoğlan'ı, Emrah'ı, Dertli'yi, Köroğlu'nu, Nesimi'yi, Âşık Veysel'i hepimiz okuruz. Milletimizin hatıraları, acıları ve sevinçleri ortaktır. Mohaç'da, Plevne'de, Çanakkale'de, İstiklâl Savaşında aynı kaderi paylaştık. Bayramlarımız ve kandillerimiz birdir.

Düğünler, sünnetler, cenaze törenleri ortak usullerle yapılır. Kısacası bir çok kültür bağı milletimizi kaynaştırmıştır.

Ayrıca, milletimizin ahlâkî değer yargıları da ortaktır. Adalet, doğruluk, ölçülülük, tutarlılık, büyüğe saygı ve küçüğe sevgi Türk Milleti'nin benimsediği temel ahlâkî özelliklerdendir. Bizim ahlâkî değerlerimizde kin, kıskançlık, aldatma, haksızlık yerilmiştir. Misafirperverlik, dayanışma, hatır sayma ve yardımlaşma övülmüştür.

Vatanı, bayrağı ve düşmana karşı namusu korumak kutsal sayılmıştır. Bunun için milletimiz millî felâketlerde birlik ve beraberliğini güçlendirmiştir¹⁶.

İstiklâl Savaşımızda ulaşılan başarıda bu özelliklerimizin payı başta gelir. Büyük Atatürk, dehası sayesinde her türlü imkânsızlıklara ve saçılmış nifak tohumlarına karşılık¹⁶ millî birliği sağlamıştır. Sonuçta zafer kazanılmış ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Atatürk'ün yaptığı inkılaplarla Türkiye akılcı yolda ilerlemiş ve Orta Doğunun en güçlü devleti olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, Cumhuriyetçilik ilkesiyle egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğunu vurgulamıştır. Bu ilke uyarınca devlet yönetiminin sorumluluğu babadan oğula ya da bir hanedan mensuplarına bırakılamaz. Yönetim, halkın özgür iradesine dayanır. Halkın seçilmiş temsilcileri millete ve onların oluşturduğu yönetimin üyeleri de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı sorumludur.

¹⁶ Bak. Nutuk I, s. I; Nutuk II, s. 420; Mazhar Müfit Kansu, Anılan Eser, C. I, s. 29-30; Atatürkçülük I, s. 11-13, Ankara 1982.

Bak. TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. I, s. 6-9, Ankara 1985.

Türkiye'nin benimsediği halkçılık ilkesi, eşitliği saptamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde kimseye ayrıcalık tanınmaz. Türk Milleti sınıfsız bir toplumdur. Babadan oğula ünvanlar devredilemez. Kanun önünde vatandaşlar eşittir ve aynı haklara sahiptir.

Lâiklik ilkesiyle vicdanların hür olduğu vurgulanmış, din ve devlet işleri geniş ölçüde birbirinden ayrılmış ve ibadet özgürlüğü güvenceye alınmıştır. Anayasa, devletin sosyal, siyasal, ekonomik ve hukukî düzeninin teokratik esaslara dayatılmayacağı esasını içermiştir. Lâiklik ilkesiyle büyük devletlerin azınlıkları bahane ederek içişlerimize dinî açıdan karışması da önlenmiştir. Ayrıca bu ilkeyle Müslüman yurttaşlarımız arasında mezhep çekişmesinin durdurulması düşünülmüştür. Bu ilkeye göre dinî sebeplerle kimse bir başka yurttaşa baskı yapamaz. Herkes vicdanının sesine uymakta, dinî görevlerini yerine getirmekte serbesttir. Esasen İslâmiyet'te ruhbanîyet ve ruhban sınıfı yoktur. Din ve inanç sorunlarında Müslüman yurttaşlarımıza yardımcı olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur. Lâiklik çağdaş gelişmelere ve kalkınmaya daha rahat imkân sağlamıştır.

Milliyetçilik¹⁷ de Türk Milleti'nin birlik ve bareberliği açısından son derece önemlidir. Atatürk "ben Türküm diyen herkes Türk'tür" demiştir. Yine bir vecizesinde şöyle seslenmiştir: "Diyarbakır'lı, Van'lı, Erzurum'lu, Trabzon'lu, Makedonya'lı, Trakya'lı ve İstanbul'lu hepsi aynı ulusun evlâtları ve aynı cevherin damarlarıdır." Atatürk, fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür bir nesil isteyerek Türkiye'nin akılcı yolda gelişmesini öngörmüştür. Çağdaş uygarlığın üzerine çıkmayı hedef olarak göstermiştir. Kapitülasyonları tarihe gömerek devletçilik ilkesiyle karma ekonomiye yer vermiştir. Cumhuriyetin temel ilkeleri güçlü olduğu için Milletimizin kalkınması gelişmiş, birliğimiz korunmuş, diğer İslâm ülkelerinden daha az imkânlarla daha çok işler başarılmıştır.

Türkiye, birlik ve beraberliği, demokratik kurallar içinde sürdürmekte ve uluslararası itibarlı yerini almış bulunmaktadır. Atatürk'ün "Türk, öğün, çalış, güven" dediği gibi bütün bu başarılar övgüye değerdir. Atatürk gençliğe şöyle seslenmiştir: "Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve yaşatacak sizlersiniz." Geçmiş olaylardan ders alarak birliğimizi güçlendirdikçe, Cumhuriyetimizin bundan sonra daha hızlı yükseleceği muhakkaktır.

¹⁷ Bak. Prof. Dr. Hamza Eroğlu, Atatürk'e Göre Millet ve Milliyetçilik, "Atatürk Yolu" adlı kitaptan ayrı basım, s. 133-166, İstanbul-1981.